

Шлапак А.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

НЕРЕАЛІЗОВАНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ США: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Зовнішньоторговельна стратегія США насамперед обумовлюється об'єктивною необхідністю реалізації потужного національного експортного потенціалу, участі країни в системі міжнародного поділу праці та максимального використання конкурентних переваг міжнародної спеціалізації та кооперування. Великого значення набуває оптимізація ключових макроекономічних пропорцій, зокрема пропорцій між виробництвом і споживанням, надходженнями і платежами в міжнародних розрахунках. Водночас, незважаючи на зменшення відносних показників участі виробничого сектору у продокуванні ВВП і сукупної доданої вартості, саме він є основою формування якісно нової виробничої структури та структури зайнятості в народному господарстві США. Це стало потужним стимулом для нарощування масштабів внутрішнього виробництва як головного інструмента розширення постачань товарів і послуг за національні межі, що дає змогу США утримувати стабільні показники макроекономічного зростання й усталені конкурентні переваги за найважливішими напрямками науково-технічного прогресу та інноваційного розвитку.

Ключові слова: США, експорт, імпорт, зовнішньоторговельний обіг, глобальний ринок.

Вступ. Розвиток американської економіки впродовж усього післявоєнного періоду супроводжувався перманентними змінами як масштабів і структури зовнішньої торгівлі США, так і напрямів зовнішньоторговельної стратегії держави й механізмів її реалізації. У США зростання вартісних обсягів експорту приводить до створення вдвічі більшої кількості нових робочих місць порівняно зі збільшенням внутрішнього виробництва. Сполучені Штати Америки відіграють надважливу роль у глобальній політиці, економіці та безпеці, що додає їм переваг у отриманні доступу на зарубіжні ринки та широких можливостей захищати на них інтереси своїх транснаціональних структур. Незважаючи на цілу низку негативних наслідків глобальної економічної кризи 2007–2010 рр. на стан американської економіки, вона демонструє високу конкурентоспроможність та стійкість до зовнішніх шоків і дисбалансів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питанням зовнішньої торгівлі США займалися багато вітчизняних і зарубіжних учених. Так, А. Медісон, Р. Пауерс, Дж. Нічольсон досліджували частку інноваційних розробок у виробничому секторі. Обсяги інвестиційного капіталу, що повертається у США у формі іноземних інвестицій, досліджували А.Ю. Давидов, О.В. Білорус, В.Б. Сулян. Проте нереалізований потенціал масштабів та структурних вимірів експортно-імпортних операцій США є актуальним.

Мета статті полягає в аналізі глобального попиту й глобального пропонування товарів і послуг американського виробництва через інтегративне включення до світового ринку експортоорієнтованих секторів економіки США.

Викладення основного матеріалу. Логіка й філософія розвитку національної економіки США засвідчує, що динамічна зовнішня торгівля дає можливість забезпечити найбільш ефективний розподіл ресурсів у межах народногосподарського комплексу, справляючи потужний позитивний вплив на загальне макроекономічне зростання, стабілізацію валютного курсу, нарощування обсягів виробництва продукції та зниження її собівартості, а також створення нових робочих місць і стримування інфляційних процесів. Досить сказати, що саме у США зростання вартісних обсягів експорту приводить до створення вдвічі більшої кількості нових робочих місць порівняно зі збільшенням внутрішнього виробництва [1]. У 2015 р. на американських підприємствах, що займаються експортом товарів і послуг, працювали 11,5 млн. осіб, що становить 8% загальної зайнятості; експортна діяльність забезпечує робочими місцями 2,3 млн. американців-професіоналів сфери бізнес-послуг та 41% зайнятих у сфері комп'ютерного й електронного виробництва [2].

З точки зору циклічної динаміки зниження бар'єрів у міждержавній торгівлі ефективні експортно-імпортні операції США завжди забезпечували зниження волатильності темпів макроекономічного зростання насамперед завдяки диверсифікації національного експортного потенціалу та розбудові тісних вертикальних і внутрішньогалузевих торговельних зв'язків. Не слід скидати з рахунків і того факту, що експортно орієнтовані компанії, постійно конкуруючи із зарубіжними фірмами та підприємницькими структурами, змушені неухильно підвищувати якість своєї продукції та про-

дуктивність праці, що є основою створення якісних робочих місць.

Еволюційний розвиток американської економіки впродовж усього післявоєнного періоду супроводжувався перманентними змінами як масштабів і структури зовнішньої торгівлі США, так і напрямів зовнішньоторговельної стратегії держави і механізмів її реалізації. Це обумовлювалось насамперед об'єктивною необхідністю реалізації потужного національного експортного потенціалу, участі країни в системі міжнародного поділу праці, а також максимального використання конкурентних переваг міжнародної спеціалізації та кооперування. Великого значення набуває також оптимізація ключових макроекономічних пропорцій, зокрема пропорцій між виробництвом і споживанням, виробленою товарною масою і купівельною спроможністю населення, надходженнями і платежами в міжнародних розрахунках. Саме потреби забезпечення оптимальності цих пропорцій визначали відповідні компоненти стратегії Сполучених Штатів у зовнішньоторговельній сфері, зокрема систему митного оподаткування імпортованих товарів, інструментарій кількісних обмежень і нетарифного регулювання імпортованих операцій, механізми державної підтримки експорту.

Сполучені Штати Америки, ставши фактично флагманом глобальних процесів модернізації світогосподарської системи на постіндустріальній парадигмі, протягом останніх десятиліть зазнали фундаментальних структурних трансформацій національної економіки. Вони пов'язані як із загальносвітовими трендами оновлення суспільної виробничої структури, так і з ключовими тенденціями внутрішніх структурних змін як основи макроекономічного зростання. Підтверджен-

ням динамічних темпів постіндустріалізації американської економіки є насамперед той факт, що у період 1950–2015 рр. у секторальному розподілі валового внутрішнього продукту США частка сільського господарства скоротилась із 7% до 1%, промисловості – з 39% до 20% за одночасного підвищення частки послуг (що репрезентують третинний сектор) з 54% до 79% ВВП. І це притому, що динаміка відповідних загальносвітових показників за вказаний період була такою: за сільським господарством відбулося падіння з 15% до 4% ВВП; за промисловістю – із 40% до 27% ВВП, а сфера послуг наростила свій внесок із 43% до 69% валового внутрішнього продукту [3].

Водночас, незважаючи на зменшення відносних показників участі виробничого сектору у продукуванні ВВП і сукупної доданої вартості, саме він є основою формування якісно нової виробничої структури й структури зайнятості в народному господарстві США. Досить сказати, що тільки у 1980–2016 рр. на тлі зменшення загальної кількості зайнятих в американській економіці з 20 до 13 млн. осіб спостерігається зростання індексу промислового виробництва (порівняно з 2009 р. = 100%) з 55% до 122% (рис. 1).

Високорозвинений і диверсифікований промислово-виробничий сектор США в останні десятиліття став потужним рушієм неухильного підвищення рівня економічного добробуту американського суспільства. Саме він є центральним ядром підвищення продуктивності суспільної праці, нарощування інноваційного потенціалу економіки та створення якісних робочих місць. Так, середній працівник, зайнятий в американському промисловому секторі, отримує погодинну заробітну плату в середньому на 2–9% більшу, ніж

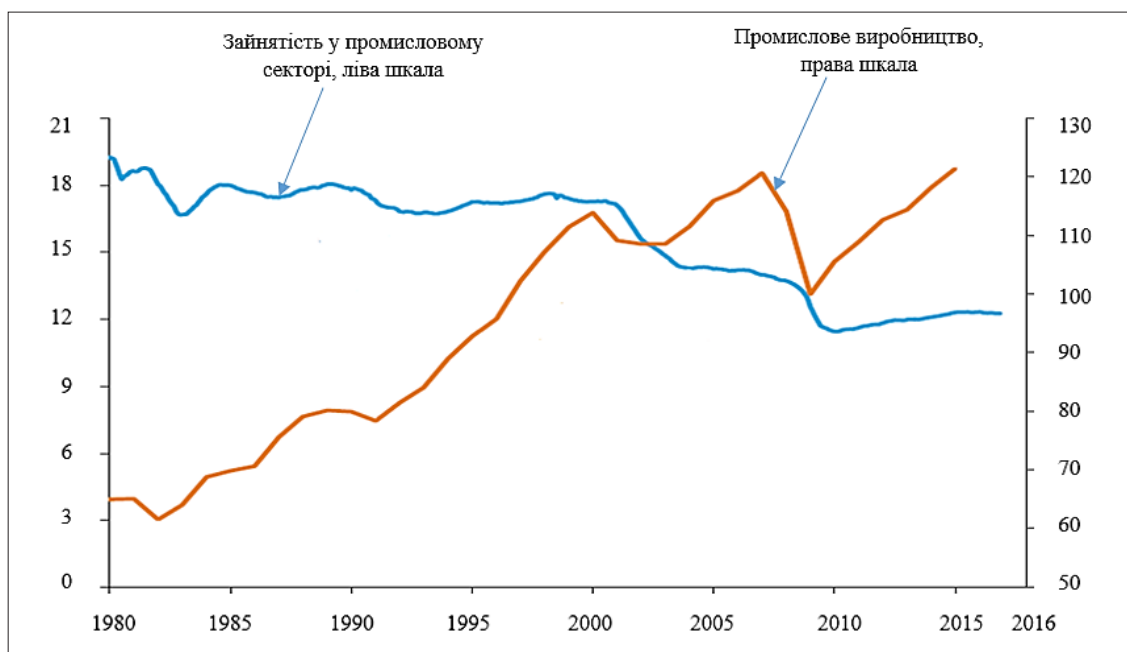

Рис. 1. Динаміка зайнятості у промисловому секторі (млн. осіб, ліва шкала) та промислового виробництва (індекс 2009 р. дорівнює 100, права шкала) у Сполучених Штатах Америки у 1980–2016 рр. [5]

середній працівник у народному господарстві [4]. Крім того, саме у виробничому секторі продукується нині значна частка інноваційних розробок, що становить близько 80% досліджень і розробок (ДіР) приватного сектору, а також більшість патентів, виданих американським Бюро з патентів і торговельних марок США [5]. Високоякісні робочі місця, створювані нині у виробничому секторі, та колосальні інноваційні можливості обробної промисловості слугують потужною інвестиційною платформою динамічно зростаючої макроекономіки США.

Отже, цілком закономірно, що усі ці прогресивні структурні трансформації виробничої системи Сполучених Штатів та їх колосальна ресурсна потужність не могли не вплинути на зовнішньоторговельні операції держави як з точки зору нарощування їх вартісних обсягів, так і щодо диверсифікації продуктово-вимої, географічної та інституційної структури. Зовнішньоторговельна диспозиція США на глобальних ринках товарів і послуг детермінується нині не тільки величезними розмірами їх території, колосальними природними й енергетичними ресурсами, кількістю населення, але й лідерством держави у глобальних інноваційних процесах, високим рівнем продуктивності суспільної праці та колосальним внутрішнім платоспроможним попитом. Як показують дані, подані на рис. 2, у 1975–2016 рр. (за винятком циклічних кризових періодів середини 1970-х рр., початку 1980-х, 1990-х і 2000-х рр., а також глобальної економічної кризи 2007–2010 рр.) середньорічні темпи зростання реальної заробітної плати найманих працівників у США стабільно становили від 4% до 6%.

Приблизно такими ж темпами щорічно зростали реальні споживчі витрати американських домогосподарств, які за абсолютними їх обсягами досягнули у першому кварталі 2017 р. 11,7 трлн. дол. США [6] з прогноною динамікою зростання до 12,3 трлн. у першому кварталі 2020 р. [7] (тоді як у першому кварталі 1950 р. не перевищували 1,3 трлн. дол.) [6]. Як справедливо зазначає щодо цього вітчизняний учений О.В. Білорус, головні причини першої нециклічної кризи глобального капіталізму полягають у стратегічних інтересах США, які лежать у площині «нарощування платоспроможного споживчого та інвестиційного попиту, доведення до крайньої межі системи монопольної експлуатації світу через механізми штучного попиту, роздування потреб і надспоживання матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів, а також максимальне розширення внутрішнього ринку» [8].

Не слід скидати з рахунків і тієї надважливої ролі, що відіграють Сполучені Штати Америки у глобальній політиці, економіці та безпеці, що дає їм додаткові переваги в отриманні доступу на зарубіжні ринки та широкі можливості захищати на них інтереси своїх транснаціональних структур. Так, частка внутрішнього виробництва США, залученого в експортні операції, збільшилась із 9% у 1929 р. до 21% на початку XXI ст., при цьому високотехнологічні галузі американської економіки спрямовують на експорт понад 25% виробленої продукції [9]. Як свідчать дані, представлені в табл. 1, у 1870–2016 рр. зовнішньоторговельний обіг товарів держави збільшився з 829 млн. до майже 3,7 трлн. дол. США (зокрема, товарний експорт збіль-

Рис. 2. Щорічні темпи зростання реальної заробітної плати найманих працівників і реальних споживчих витрат домогосподарств США у 1975–2016 рр., % [5]

Динаміка ключових показників зовнішньої торгівлі США протягом 1870–2016 рр., млрд. дол. США [10]

Рік	Експорт			Імпорт			Зовнішньоторговельний обіг			Баланс		
	усього	товари	послуги	усього	товари	послуги	усього	товари	послуги	усього	товари	послуги
2000	1 075,3	784,9	290,4	1 447,8	1 231,7	216,1	2 523,1	2 016,6	506,5	-372,5	-446,8	74,3
2001	1 005,6	731,3	274,3	1 367,2	1 153,7	213,5	2 372,8	1 885,0	487,8	-361,6	-422,4	60,8
2002	978,7	698,0	280,7	1 397,7	1 173,3	224,4	2 376,4	1 871,3	505,1	-419,0	-475,3	56,3
2003	1 020,3	730,4	289,9	1 514,3	1 272,1	242,2	2 534,6	2 002,5	532,1	-494,0	-541,7	47,7
2004	1 161,5	823,6	337,9	1 771,4	1 488,3	283,1	2 932,9	2 311,9	621,0	-609,9	-664,7	54,8
2005	1 286,0	913,0	373,0	2 000,2	1 695,8	304,4	3 286,2	2 608,8	677,4	-714,2	-782,8	68,6
2006	1 457,6	1 040,9	416,7	2 219,4	1 878,2	341,2	3 677,0	2 919,1	757,9	-761,8	-837,3	75,5
2007	1 653,6	1 165,2	488,4	2 358,9	1 986,3	372,6	4 012,5	3 151,5	861,0	-705,3	-821,1	115,8
2008	1 841,6	1 308,8	532,8	2 550,4	2 141,3	409,1	4 392,0	3 450,1	941,9	-708,8	-832,5	123,7
2009	1 583,0	1 070,3	512,7	1 966,8	1 580,0	386,8	3 549,8	2 650,3	899,5	-383,8	-509,7	125,9
2010	1 853,6	1 290,3	563,3	2 348,2	1 938,9	409,3	4 201,8	3 230,2	972,6	-494,6	-648,6	154,0
2011	2 127,0	1 499,2	627,8	2 675,7	2 239,9	435,8	4 802,7	3 739,1	1 063,6	-548,7	-740,7	192,0
2012	2 219,0	1 562,6	656,4	2 755,7	2 303,7	452,0	4 974,7	3 866,3	1 108,4	-536,7	-741,1	204,4
2013	2 293,5	1 592,0	701,5	2 755,4	2 294,3	461,1	5 048,9	3 886,3	1 162,6	-461,9	-702,3	240,4
2014	2 376,6	1 633,3	743,3	2 866,8	2 385,5	481,3	5 243,4	4 018,8	1 224,6	-490,2	-752,2	262,0
2015	2 261,2	1 510,3	750,9	2 761,6	2 272,9	488,7	5 022,8	3 783,2	1 239,6	-500,4	-762,6	262,2
2016	2 209,4	1 459,8	749,6	2 711,7	2 209,9	501,8	4 921,1	3 669,7	1 251,4	-502,3	-750,1	247,8

шився з 393 млн. до 1,5 трлн., а імпорт – з 436 млн. до 2,2 трлн. дол. відповідно). Найбільший приріст експортно-імпортних операцій припав на 1940–1980 рр., коли товарний експорт кожні десять років подвоювався, а протягом 1970–1980 рр. під впливом потужних інфляційних факторів експорт товарів і послуг зріс у 4,6 рази, а імпорт – у 5,5 рази.

Хоча вже з 1950-х рр. окреслюється чітко виражена тенденція до зниження частки США у світовій торгівлі, вона стала лише статистичним відображенням післявоєнного відродження економік країн Європи і Японії, а отже, нарощування масштабів їх експортно-імпортних операцій. Між тим більш явним з 1970-х рр. стає відносно послаблення міжнародних конкурентних позицій американських виробників традиційних галузей економіки (зокрема, вугільної, металургійної, текстильної). Отже, незважаючи на те, що Сполучені Штати втратили світове лідерство в експорті продукції обробної промисловості (воно перейшло у 1978 р. до Німеччини за загальним обсягом експорту), вони залишились найбільшим світовим імпортером [11].

У подальші десятиліття темпи приросту експортно-імпортних операцій США певною мірою стабілізувались, а їх зовнішня торгівля за темпами приросту знову стала випереджати як світову, так і торгівлю найближчих конкурентів. Не беручи до уваги циклічні коливання кон'юнктурних параметрів світового ринку, можемо сказати, що Сполучені Штати частково відновили свої ринкові позиції, а темпи щорічного приросту експорту зафіксувались у досить вузькому діапазоні від 7% до 12% щорічно, значно випереджаючи загальні темпи макроекономічного зростання. Це стало потужним стимулом для нарощування масштабів внутрішнього виробництва як головного інструмента розширення постачань товарів і послуг за національні межі.

При цьому рівень оплати праці найманих працівників в експортно орієнтованих компаніях США у середньому на 15% вище порівняно з підприємницькими структурами, котрі працюють виключно на внутрішньому ринку [12] для задоволення внутрішнього попиту.

Як впливає з даних табл. 1, характерною рисою розвитку зовнішньоторговельних операцій США з початку 1980-х рр. є стабільне перевищення темпів зростання імпорту над темпами зростання експорту, що стало причиною стійкого їх дисбалансу. Крім того, з 2009 р. середньорічні темпи зростання зовнішньої торгівлі США драматично знизились через глобальну економічну кризу й загальне падіння динаміки глобального економічного розвитку. В результаті американський експорт зменшився на 18%, а імпорт – на 26%. Хоча в останні вісім років ситуація дещо вирівнялась, а експорт зростає вищими темпами порівняно з імпортом, однак негативне сальдо зберігається досі. Зокрема, у 2000–2016 рр. його середньорічне значення становило близько 530 млрд. дол. США, коливаючись від мінімального значення 361,6 млрд. у 2001 р. до максимальних 761,8 млрд. у 2006 р.

У наступні ж роки позитивна динаміка відновилась, і станом на кінець 2016 р. Сполучені Штати Америки, як і в усі десятиліття раніше, позиціонуються у глобальній торгівлі як надважливий суб'єкт, що визначає головні тренди її розвитку, структурної диверсифікації та регуляторно-інституційної модернізації. Є всі підстави стверджувати, що зовнішня торгівля США з початку XXI ст. пережила певне відродження, масштаби та якісні трансформації якого не піддаються повній кількісній формалізації та не можуть бути відображені тільки кількісними показниками й індикаторами.

Характеризуючи зовнішню торгівлю США, відзначимо, що негативний її баланс свідчить не стільки про

послаблення міжнародної конкурентоспроможності національного виробництва, скільки про диспозицію держави у глобальній економіці та іманентно притаманні американській економіці ключові риси й особливості. Йдеться насамперед про високий рівень внутрішнього споживання й матеріального добробуту у країні, масштабний платоспроможний попит на товари й послуги, а також стійкий попит американської економіки на інвестиційний капітал. Обсяги останнього, значно перевищуючи внутрішні фінансові можливості американської економіки, частково компенсуються вхідними потоками іноземного капіталу, який є фактично грошовим ресурсом, сплаченим за «надлишковий» імпорт, що повертається у США у формі іноземних інвестицій [11].

Висновки. Резюмуючи вищенаведене, відзначимо, що глобальна фаза розвитку зовнішньої торгівлі Сполучених Штатів Америки характеризується випереджальною динамікою нарощування її масштабів порівняно з темпами приросту національного валового внутрішнього продукту, максимальною лібералізацією умов реалізації експортно-імпортних операцій держави, а також системною диверсифікацією її географічної, товарно-продуктової та регуляторно-інституційної структури. Це спричиняє не тільки інтенсифікацію товарного обміну між США та їх торговельними партнерами, але й подальше поглиблення міжнародного поділу праці, загострення глобальної конкуренції за

джерела сировини й ринки збуту, динамічну розбудову глобальної торговельно-логістичної інфраструктури та модернізацію глобальної торговельної системи. Незважаючи на цілу низку негативних наслідків глобальної економічної кризи 2007–2010 рр. на стан американської економіки, США демонструють високу конкурентоспроможність та стійкість до зовнішніх шоків і дисбалансів. Це дає змогу Сполученим Штатам Америки не тільки зберігати лідерські позиції в міжнародних торговельних операціях за показниками експортних та імпортних операцій, але й утримувати стабільні показники макроекономічного зростання й усталені конкурентні переваги за найважливішими напрямками науково-технічного прогресу та інноваційного розвитку. Формування глобального попиту й глобального пропонування товарів і послуг американського виробництва, його здатність задовольняти найвибагливіший споживчий попит є нині найбільш ефективними механізмами забезпечення рівноваги світового ринку, інтегративного включення до нього експортно орієнтованих секторів економіки США та значного збільшення кількості національних суб'єктів експортно-імпортних операцій. Це забезпечується завдяки посиленню взаємовпливу і взаємозалежності національних економік, дедалі більшому залученню до них агентів малого і середнього бізнесу, розвитку туристичної індустрії, фінансового і консалтингового бізнесу, інформаційного і креативного секторів.

Список літератури:

1. Kletzer L.G. Imports, Exports and Jobs: What Does Trade Mean for Employment and Job Loss? Upjohn Institute for Employment Research, 2002.
2. Helping U.S. Businesses Increase Global Sales to Support Local Jobs. National Export Strategy 2016. United States of America Trade Promotion Coordinating Committee Washington, D.C. December 2016. P. 2.
3. Maddison A. The West and the Rest in the World Economy: 1000–2030. Maddisonian and Malthusian interpretations. *World Economics*. Vol. 9. No. 4, October – December 2008. P. 75–99; World Bank Indicators. Structure of Output. Table 4.2. URL: wdi.worldbank.org/table/4.2.
4. Nicholson J.R., Powers R. The Pay Premium for Manufacturing Workers as Measured by Federal Statistics. ESA Issue Brief 05-15. Department of Commerce, Economics Statistics Agency, 2015.
5. Economic Report of the President of the USA. Together with the Annual Report of the Council of Economic Advisers, January 2017. P. 38.
6. United States Consumer Spending 1950–2017. URL: <https://tradingeconomics.com/united-states/consumer-spending>.
7. United States Consumer Spending Forecast 2016–2020. URL: <https://tradingeconomics.com/united-states/consumer-spending/forecast>.
8. Білорус О.В. Політична економія глобалізму і проблеми структурної модернізації національної економіки. Дослідження міжнародної економіки. 2011. Вип. 2 (67). С. 3–6.
9. Сулян В.Б. Глобалізація економіки США: масштаби, досягнення і проблеми. *Російський внешнеэкономический вестник*. 2015. № 9. С. 9.
10. Historical Statistics of the United States. Colonial Times to 1957. – A Statistical Abstract Supplement. Prepared by the Bureau of the Census with the Cooperation of the Social Science Research Council, 1957. P. 537–538. URL: <https://www.bea.gov/newsreleases/international/trade/2017/trad1216.htm>; Statistical Abstract of the United States: 2012. US Department of Commerce, 2012. P. 435.
11. Давыдов А.Ю. Соединенные Штаты в глобальной экономике. Россия и Америка в XXI веке. 2015. № 2. URL: <http://www.rusus.ru/?act=read&id=446>.
12. Сулян В.Б. Глобалізація економіки США: масштаби, досягнення і проблеми. *Російський внешнеэкономический вестник*. 2015. № 9. С. 15.

НЕРЕАЛИЗОВАННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ США: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Внешнеторговая стратегия США в первую очередь обуславливается объективной необходимостью реализации мощного национального экспортного потенциала, участия страны в системе международного разделения труда и максимального использования конкурентных преимуществ международной специализации и кооперирования. Большое значение приобретает оптимизация ключевых макроэкономических пропорций, в частности пропорций между производством и потреблением, поступлениями и платежами в международных расчетах. Вместе с тем, несмотря на уменьшение относительных показателей участия производственного сектора в выработке ВВП и совокупной добавленной стоимости, именно он является основой формирования качественно новой производственной структуры и структуры занятости в народном хозяйстве США. Это стало мощным стимулом для наращивания масштабов внутреннего производства как главного инструмента расширения поставок товаров и услуг за национальные границы, что позволяет США удерживать стабильные показатели макроэкономического роста и устоявшиеся конкурентные преимущества по важнейшим направлениям научно-технического прогресса и инновационного развития.

Ключевые слова. США, экспорт, импорт, внешнеторговый оборот, глобальный рынок.

UNREALIZED POTENTIAL FOR USA FOREIGN TRADE: CURRENT STATE AND PERSPECTIVES

The USA foreign trade strategy is primarily conditioned by the objective need to implement a strong national export potential, the country's participation in the international division of labor, and the maximum use of the competitive advantages of international specialization and co-operation. The optimization of key macroeconomic proportions - between production and consumption, revenues and payments in international settlements is of great importance. At the same time, in spite of a decrease in the relative indicators of the participation of the production sector in the production of GDP and total value added, it is the basis for the formation of a qualitatively new production structure and employment structure in the USA economy. It has become a powerful incentive for increasing domestic production as the main instrument for expanding supplies of goods and services at national borders, which allows the USA to maintain stable macroeconomic growth and firm competitive advantages in the most important areas of scientific and technological progress and innovation development.

Key words: USA, export, import, foreign trade turnover, global market.